

nadsázky typické pro lživé ságy, ale jejich důraz na rytířskou čest a dvornou lásku i zaměření na líčení citů a emocí jsou v rámci ságové literatury jedinečné. Najdeme zde idealizovaně vylíčené turnaje a souboje, v nichž hrdina vždy snadno zvítězí, i velkolepé bitvy připomínající scény z moderních velkofilmů. Typický je rovněž důraz na romantickou lásku, která se zde v intencích rytířské epiky popisuje s podobnou nadsázkou jako bojové hrdinství – není výjimkou, že se literární postavy hluboce zamilují do někoho, s kým ještě ani nepromluvily, nebo do vraha vlastního bratra. To vše jsou rysy převzaté z literárních předloh.

Třebaže urozený původ je v těchto textech pro všechny postavy stěžejní, ústřední hodnotou už není věrnost rodu, jako je tomu v rodových ságách, nýbrž věrnost panovníkovi a věrnost v lásce. Specifický je pro rytířské ságy také poněkud černobílý pohled na dobro a zlo, který v rodových ságách obvykle nenajdeme. S tím souvisí i výrazná přítomnost křesťanské ideologie, z níž ovšem v době krále Hákona Hákonarsona vycházela i ideologie královská. Oproti dřívější severské praxi, kdy byl král v podstatě nejmocnějším ze zemských velmožů, prosazoval Hákon myšlenku, že panovník je vyvoleným Božím zástupcem na zemi. Je nutné podotknout, že tato změna vnímání panovníka byla zpočátku především teoretická a v praxi byla centralizace moci složitější, a hlavně pomalejším procesem. Texty napsané v okruhu Hákonova dvora, v první řadě právě rytířské ságy, kladou na novou královskou ideologii nezvykle nápadný důraz.

Ačkoli rytířské ságy zcela zjevně a otevřeně vycházejí z evropské rytířské epiky, nejde o pouhý převod předloh do severského jazyka, nýbrž o svébytné převyprávění, které rytířské příběhy přibližuje severskému publiku a interpretuje je s ohledem na severské společenské i narativní tradice, přičemž zároveň klade důraz na ty z prvků rytířské epiky, jež Seveřané považovali za nejpodstatnější. Díky tomu mohou rytířské ságy odhalit některé hodnotové priority Seveřanů vrcholného středověku, které v ostatních ságových žánrech nejsou přítomny nebo jsou v nich skryté mezi dominantnějšími motivy. Především tím však vznikl specifický literární žánr, který si nepochybně zasluhuje badatelskou a čtenářskou pozornost, již se mu dosud v českém prostředí – a donedávna ani jinde ve světě – nedostávalo.

Přeložené texty jsou zvolené tak, aby reprezentovaly rozmanitost žánru a poskytly čtenářům ucelený obraz staroseverských adaptací rytířské epiky. Mediivistům, literárním vědcům i publiku z řad širší veřejnosti kniha nabízí jedinečný vhled do specifické oblasti staroseverské kultury.

Předmluva čtenáře ve stručnosti uvede do kulturního, historického i literárního kontextu vzniku těchto textů. Možná by neškodilo, kdyby byla o něco delší a představila společenské podmínky vzniku a recepce rytířských ság širěji, ale autorka její stručnost kompenzuje výběrovou bibliografií dostupné sekundární literatury. Celkově tedy publikace zcela splňuje svůj cíl, jímž je představení žánru rytířských ság českému publiku.

LUCIE KORECKÁ

Tracy CHAPMAN HAMILTON, *Pleasure and Politics at the Court of France. The Artistic Patronage of Queen Marie of Brabant (1260–1321)*, Harvey Miller – Brepols, London – Turnhout 2019 (= *Studies in Medieval and Early Renaissance Art History* 64)

323 s. + 165 obr., ISBN 978-1-905375-68-4

Skvostně vypravená kniha Tracy Chapman Hamilton, hostující docentky na Virginia Commonwealth University v Richmondu, pojednává o obecně zajímavém tématu. Jde o fenomén, který záhy plošně zasáhl nejvyšší vrstvy evropské společnosti a jemuž se dostalo i v Českém království zejména knihovnou Václava IV. mimořádného ohlasu a postupně i věhlasu.

Knihy má velmi specifickou strukturu, jak avizuje již její titul. Zatímco by zájemce mohl mít na první pohled dojem, že jde o publikaci z oblasti uměleckohistorické, není tomu tak, i když ani tyto aspekty nejsou pochopitelně zcela pomíjeny. Jde totiž o knihu, kterou lze charakterizovat jako práci z oblasti kulturní historie v tom nejlepší slova smyslu, neboť se v ní výrazně přihlíží i k obecným aspektům historie politické a ani pomocné vědy historické nepřicházejí zcela zkrátka. A je to svým způsobem rovněž kniha, která se dá považovat za dílo, jež smysluplně naplňuje myšlenky gender studies.

Českému čtenáři je třeba aspoň stručně oživit osobu hrdinky knihy – sběratelky, donátorky a patronky velkého stylu a nového pojmání kultury. Jde o druhou manželku francouzského krále Filipa III. Smělého (1270–1285), která po jedenácti letech na politickém výsluní po boku svého manžela (královnou se stala roku 1274) ustoupila kontroverzní vládě svého nevlastního syna Filipa IV. Sličného, jehož posléze přežila o šest let. Po hektickém prvním lustru pobytu na francouzském

královském dvoře byla dokonce obviněna z otrávení Filipova syna z prvního manželství, nicméně svůj vliv neztratila, a když Filip III. zemřel, dostala jako vdovskou výbavu řadu bohatých kastelánství, jejichž výnosů uměla smysluplně využít. Nezůstala tak po ní toliko paměť mimořádně krásné ženy, ale do dějin vstoupila jako výjimečná a cílevědomá bibliofilka a mecenáška.

Pevné základy svého zaměření získala Marie v rozvinutém kulturním prostředí své rodiny, totiž dvora vévodkyně-vdovy Aleydy (Alix) Burgundské. Mladá královna si tak z bruselského dvora přinesla do Paříže velmi blízký vztah ke vzdělání a umění vůbec. Po celou dobu svého života disponovala dostatkem prostředků, které věnovala vyváženě všem podstatným kulturním fenoménům, jež si pod tímto termínem lze představit: jak bibliofilii a s ní spojené literatuře vymykající se úzkým náboženským měřítkům, tak umění výtvarnému ve všech jeho formách, architekturu v to počítaje. Z jejich sbírek je třeba vyzdvihnout zejména rukopis knihovny pařížského Arsenalu 3142 s jazykově francouzskými beletristickými díly, která se ovšem nacházejí i ve většině ostatních Mariiných rukopisů. Ostatně Marie podporovala i básníky: stačí uvést alespoň prvního mezi rovnými Adeneta le Roi.

Kniha se skládá z šesti kapitol. Po úvodu následuje kapitola přibližující Mariino mládí, jež formovalo její aktivity po celý následující život, třetí kapitola načrtává Mariin vliv na transformaci dvora jejího manžela v oblasti politické kultury, což se odrazilo zejména v ceremonálních a rituálních záležitostech. Nedílnou součástí této proměny bylo vnímání umění jako prostředku podporujícího královský majestát. Ostatně, jak zdůraznil Jacques Le Goff v monografii o svatém Ludvíku, půda tu byla připravena, neboť Ludvík, otec Mariina manžela, si uvědomoval, „že vlastnictví skvostně iluminovaných knih spadá do oblasti vztahů mezi uměním a politikou“ a ty že „dosahují císařské povahy“.

Kapitola čtvrtá je jak svým rozsahem, tak tématem klíčová, neboť věnuje všestrannou pozornost obsahové skladbě rukopisů, ať již byly s Marií spjaty bezprostředně, či jen volněji. Jedním z hlavních rysů studovaných kodexů bylo, že se v iluminacích i v textové formě dávala Marie různým způsobem zobrazit či jinak zvětšit. Výsledný obraz tak činí z Marie vzdělanou a po vědění toužící osobnost. Do výkladu se zde nicméně vkrádají závažné chyby, například znění svébytného kolofónu v prvním z klíčových rukopisů (Arsenal 534, fol. 98), jež anonymně adoruje Marii Brabantskou; ten autorka zprostředkovává hned dvakrát, pokaždé odlišně a bohužel vždy

chybně (v záhlaví s. 115 a v pozn. 85 na s. 158). Protože stránku s uvedeným textem nereprodukuje, nechci různými konjekturami věc komplikovat, a tak jeho defektnost bez znalosti originálu toliko konstatuji.

Autorka věnovala pozornost i dalším pramenům, které svědčí o Mariiných aktivitách přesahujících úzké bibliofilské horizonty. Šlo zejména o některé projekty stavitelské, jež reflektovaly i sociální otázky: Marie dala založit a udržovat řadu špitálů, přičemž dbala i na jejich uměleckou výzdobu zejména formou nástěnných maleb. Ale královna si hleděla i jiných předmětů, které přispívaly k jejímu splendoru – především řady pečetidel, vesměs znamenité zlatnické práce. Při své prezentaci Marie nezapomínala zdůrazňovat rodovou tradici, vedoucí až ke Karlu Velikému.

Pátá kapitola je výhledem do rozvíjejícího se 14. století, v němž umělecký patronát nejvyšších společenských kruhů nabývá, do jisté míry právě vlivem působení Marie Brabantské, širšího uplatnění. Ještě za Mariina života stačí vzpomenout Markétu z Artois, Klementinu Uherskou či Janu Burgundskou z Artois, vedle toho se objevují i francouzští králové Ludvík X. či Karel V., až se na francouzském dvoře setkáme i s Lucemburky Karlem IV. a Václavem IV. Ti ale stojí pochopitelně již mimo autorčinu pozornost.

V rozsáhlých přílohách se nám dostává sumárních poučení o bezprostředních aktivitách Marie Brabantské se seznamem konkrétních artefaktů, jakož i detailního rozrodu francouzských králů v letech 1187–1435. Užitečný je též dobře strukturovaný, technicky však nepřilíš přehledný rejstřík.

IVAN HLAVÁČEK

Marie-Madeleine DE CEVINS, *Mathias Corvin. Un roi pour l'Europe centrale (1458–1490)*, Les Indes savantes, Paris 2016 (= La Boutique de l'Histoire)

423 s., ISBN 978-2-84654-436-8

Marie-Madeleine De Cevins is among the number of rare French specialists of the medieval period in Central Europe. She mainly worked on the history of the Church and religious orders in late medieval Hungary. Among her several publications, one could note that resulting from her doctoral thesis about the Church in late medieval towns: *L'Église dans les villes hongroises à la fin du*